

DREPTUL LA EDUCAȚIE AL PERSOANELOR CU HANDICAP

ANNA MARIA CUN (NEAGOE)

ABSTRACT:

About 80 million people in the European Union, that is one out of every six persons, have disabilities of various degrees between moderate and severe. The right to education is laid down in several international and regional binding documents signed by Romania. The latest and most important one is the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, a document whose purpose is to promote, to protect and to provide full exercise of all the fundamental human rights by all persons with disabilities. At national level, the article surveys the most relevant normative acts on inclusive education.

Keywords: right to education, education for all, right to education of persons with disabilities, international conventions and instruments, inclusive education, national documents.

RÉSUMÉ:

Dans l'UE, environ 80 millions de personnes, soit une personne sur six ont un handicap dont le degré du handicap varie de légère à sévère. Les droits mondiales et régionales à l'éducation sont mentionnés dans plusieurs documents ayant valeur juridique que la Roumanie a signé. Parmi ceux-ci le plus important est la nouvelle Convention des Nations Unies relative aux droits des personnes handicapées, un document qui vise à promouvoir, protéger et assurer la pleine jouissance de tous les droits fondamentaux de toutes les personnes handicapées. Au niveau national, l'article fait un résumé de la législation relative à l'éducation inclusive.

Mots-clés: droit à l'éducation, l'éducation pour tous, le droit à l'éducation des personnes handicapées, des conventions et instruments internationaux, l'éducation inclusive, de documents nationaux.

În Uniunea Europeană, aproximativ 80 de milioane de oameni, adică o persoană din șase, au o dizabilitate al cărei grad variază între ușor și grav. Majoritatea acestor persoane sunt împiedicate, mult prea frecvent, să participe pe deplin în cadrul societății și al economiei, din cauza unor obstacole fizice sau de altă natură, precum și a discriminării.

În anul 2012, în contextul Zilei internaționale a persoanelor cu dizabilități, Comisia Europeană a realizat un sondaj din care a rezultat că 97 la sută dintre cei interogați au declarat că persoanele cu dizabilități ar trebui să aibă posibilitatea de a merge la școală, de a-și găsi un loc de muncă sau de a avea acces la

magazine la fel ca oricine altcineva. Șapte din zece respondenți au considerat că o mai bună accesibilitate a bunurilor și a serviciilor ar ameliora foarte mult viața persoanelor cu dizabilități, a celor în vârstă și a altor categorii de populație, cum ar fi părinții cu copii mici. O pondere de 84 la sută cred că bunurile și serviciile mai accesibile ar crea, de asemenea, mai multe oportunități pentru industrie". Astfel, se arată că majoritatea cetățenilor europeni sunt de părere că persoanele cu dizabilități ar trebui să poată participa pe deplin în cadrul societății.

„În Europa, toată lumea are dreptul să participe pe deplin în cadrul societății, iar europenii împărtășesc foarte clar acest punct de

vedere. Accesibilitatea universală este în centrul strategiei noastre pentru o Europă fără obstacole, motiv pentru care intenționez să înaintez, în 2013, o propunere pentru eliminarea barierelor din calea persoanelor cu dizabilități, prin intermediul unui Act european privind accesibilitatea”, a declarat vicepreședintele Comisiei Europene, Viviane Reding, comisarul UE pentru justiție. Totodată, ea a afirmat că „pentru a participa pe deplin în cadrul societății și al economiei noastre, persoanele cu handicap au nevoie de un acces mai ușor la clădirile și la mijloacele de transport publice, precum și la serviciile digitale”. În acest sens, o opțiune foarte eficace constă în dezvoltarea de standarde la nivel european pentru bunuri și servicii accesibile și în utilizarea achizițiilor publice în vederea promovării unor clădiri publice accesibile. Măsurile similare și-au dovedit succesul atât pe plan social, cât și pe plan economic în Statele Unite. Obiectivul fiind eliminarea, până în 2020, a tuturor obstacolelor din Europa pentru persoanele cu dizabilități

Dreptul la educație – context internațional. În primul Protocol Adițional la *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*¹, se afirmă, prin art. 2, că „nimănui nu i se poate refuza dreptul de instruire. Statul, în exercitarea funcțiilor pe care și le va asuma în domeniul educației și al învățământului, va respecta dreptul părinților de a asigura această educație și acest învățământ conform convingerilor lor religioase și filozofice.”

Totodată, Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile copilului (CDC)² obligă statele semnatare să asigure dreptul la educație pentru toți copiii. Astfel, în art. 28 se specifică: faptul că „statele părți recunosc dreptul copiilor la educație și, în vederea exercitării acestui drept, în mod progresiv și în baza egalității de șanse, în special statele membre vor avea

¹ Încheiat la Paris la 20 martie 1952 și ratificat de România prin Legea nr. 30/1994, publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 135 din 31 mai 1994.

² Adoptată și deschisă spre semnare de către Adunarea Generală prin Rezoluția 44/25 din 20 noiembrie 1989. Ratificată de România prin Legea nr. 18/1990, publicată în Monitorul Oficial, I, nr. 109 din 28 septembrie 1990 și republicată în Monitorul Oficial, I, nr. 314 din 13 iunie 2001.

obligația de a asigura învățământul primar și gratuit pentru toți copiii”. De asemenea, Declarația de la Jomtiem din 1990, în cadrul Conferinței Mondiale Educație pentru toți a consacrat lansarea paradigmei *Educație pentru toți*.

Dreptul la educație pentru persoanele cu handicap este stipulat în Regulile Standard privind Egalizarea de Șanse pentru Persoanele cu Handicap, document adoptat de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite în 1993 prin Rezoluția 48/96. Astfel, Regula a 6 a (educația) recomandă că autoritățile din domeniul învățământului general sunt responsabile pentru educarea persoanelor cu dizabilități, ca *parte integrantă a sistemului național* de: planificare a învățământului, dezvoltare a curriculum-ului și dezvoltare a organizării școlare.

În 1994, UNESCO a adoptat Declarația de la Salamanca, document de valoare majoră în promovarea educației incluzive, al cărui principiu-cadru fiind acela că: „Școlile trebuie să includă în procesul de învățământ toți copiii indiferent de condițiile fizice, intelectuale, sociale, emoționale, lingvistice sau de altă natură. Acestea trebuie să includă, în egală măsură, copiii cu handicap și cei supradotați, copiii străzii și pe cei încadrați în muncă, pe cei aparținând minorităților lingvistice, etnice sau culturale, precum și copiii provenind din alte zone sau grupuri dezavantajate sau marginalizate”.

Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene specifică la art. 14 – Dreptul la educație faptul că „Orice persoană are dreptul la educație, precum și la accesul la formare profesională și formare continuă”. De asemenea, în art. 26 – Integrarea persoanelor cu handicap se specifică: „Statele Membre ale Uniunii Europene recunosc și respectă dreptul persoanelor cu handicap de a beneficia de măsuri care să le asigure autonomia, integrarea socială și profesională, precum și participarea la viața comunității”.

Recomandarea Rec(2006)5 a Comitetului de Miniștri către Statele membre ale Consiliului Europei cu privire la *Planul de Acțiune pentru promovarea drepturilor și a deplinei participări a persoanelor cu handicap*

în societate: îmbunătățirea calității vieții persoanelor cu handicap în Europa 2006-2015, cuprinde mai multe linii de acțiune, printre care și educația pentru care se stabilesc drept obiective: șanse egale la educație și la dezvoltarea personalității, talentelor, propriilor aptitudini intelectuale și psihice, pentru toate persoanele, indiferent de gradul și tipul de handicap, crearea ocaziilor pentru ca persoanele cu handicap să participe la școlarizarea obișnuită, dezvoltarea, de la o vârstă fragedă și la toate nivelele de învățământ, a unei atitudini de respect pentru drepturile persoanelor cu handicap.

Strategia europeană 2010 – 2020 pentru persoanele cu handicap: un angajament reînnoit pentru o Europă fără bariere, a fost adoptată la Bruxelles la 15 noiembrie 2010 ca strategie globală menită să creeze, până în 2020, o Europă fără obstacole pentru persoanele cu handicap. Obiectivul general al Strategiei europene este de a oferi persoanelor cu handicap capacitatea de a se bucura de drepturi depline și de a beneficia complet de participarea la viața socială și economică europeană. Strategia se axează pe eliminarea barierelor, Comisia Europeană identificând printre cele opt domenii de acțiune principale și domeniul *Educație și formare profesională* care drept obiectiv principal *Promovarea unui învățământ favorabil incluziunii și a învățării de-a lungul vieții pentru elevii și studenții cu handicap*.

Referindu-se la rata neparticipării la educație care, pentru categoria de vârstă cuprinsă între 16 și 19 ani, se ridică la 37% pentru persoanele cu handicap sever, la 25% pentru persoanele cu handicap parțial și la 17% pentru persoanele fără handicap, *Strategia* afirmă că, pentru copiii cu handicap grav accesul la învățământul general este dificil și uneori segregat.

Pornind de la aceste realități, *Strategia* stabilește obligația ca persoanele cu handicap, în special copiii, trebuie să fie integrate în mod adecvat în sistemul general de învățământ și să beneficieze de sprijin individual, cu respectarea intereselor copilului.

Acțiunea UE va sprijini eforturile naționale pentru a elimina barierele de ordin juridic și organizatoric care împiedică

persoanele cu handicap să aibă acces la sistemele de învățământ general și de învățare de-a lungul vieții; pentru a oferi în timp util sprijin pentru o educație favorabilă incluziunii și învățării personalizate și pentru identificarea timpurie a nevoilor speciale; pentru a oferi o formare profesională adecvată și sprijin personalului din domeniul educației care își desfășoară activitatea la toate nivelurile și pentru a stabili rapoarte referitoare la ratele de participare și rezultatele obținute.

În plus, UE și toate cele 27 de state membre ale acesteia s-au angajat deja să creeze o Europă fără obstacole prin semnarea *Convenției Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități*.

Convenția Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități, adoptată la New York de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, semnată de România la 26 septembrie 2007 și ratificată prin Legea nr. 221/2010, reprezintă singurul instrument internațional bazat pe principiile proclamate în Carta Națiunilor Unite care recunoaște respectarea demnității inalienabile și autonomia individuală. Scopul Convenției este de a promova, proteja și asigura exercitarea deplină și în condiții de eligibilitate a tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului de către toate persoanele cu handicap și de a promova respectul pentru demnitatea lor inerentă.

Convenția privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități prevede faptul că statele părți se angajează să asigure și să promoveze exercitarea deplină a tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului pentru toate persoanele cu dizabilități, fără nici un fel de discriminare pe criterii de dizabilitate. Statele care ratifică Convenția își asumă obligația legală de a respecta standardele prevăzute de aceasta.

În articolul dedicat *Educației*, se recunoaște dreptul persoanelor cu handicap la educație, afirmându-se totodată că, pentru a asigura exercitarea acestui drept fără discriminare și pe baza egalității de șanse, statele părți asigură un sistem de educație bazat pe incluziune la toate nivelurile, precum și învățarea de-a lungul vieții.

Potrivit documentului citat, în exercitarea dreptului la educație al persoanelor cu handicap, statele părți garantează că acestea nu sunt excluse din sistemul de învățământ general pe motive de handicap și au acces la un sistem de învățământ primar și secundar gratuit, de calitate, bazat pe incluziune, în condiții egale cu ceilalți din comunitățile în care ei trăiesc.

Pentru a favoriza educația lor eficientă, persoanele cu handicap primesc sprijinul necesar, în cadrul sistemului general de învățământ, beneficiază de adaptări rezonabile, în funcție de necesitățile individuale, de măsuri eficiente de sprijin individual în cadrul unor contexte care maximizează evoluția școlară și socială, în conformitate cu obiectivul integrării depline.

Educația incluzivă – documente naționale. În România, Legea fundamentală, Constituția, reglementează la art. 32 dreptul la învățatură, asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instrucție și de perfecționare. Totodată, în conformitate cu prevederile Legii Educației Naționale nr. 1/2011, cu modificările și completările ulterioare, statul asigură cetățenilor României drepturi egale de acces la toate nivelurile și formele de învățământ preuniversitar și superior, precum și la învățarea pe tot parcursul vieții, fără nicio formă de discriminare.

Pentru prima oară în România, în 2005, prin HG nr. 1251/2005 privind învățământul special și special integrat, se definește termenul de *educație incluzivă* ca fiind – procesul permanent de îmbunătățire a instituției școlare, având ca scop exploatarea resurselor existente, mai ales a resurselor umane, pentru a susține participarea la procesul de învățământ a tuturor persoanelor din cadrul unei comunități.

Același act normativ definește școala incluzivă ca unitate de învățământ în care se asigură o educație pentru toți copiii și reprezintă mijlocul cel mai eficient de combatere a atitudinilor de discriminare. Copiii din aceste unități de învățământ beneficiază de toate drepturile și serviciile sociale și educaționale conform principiului "resursa urmează copilul".

Potrivit Legii speciale, Legea nr.

448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap, persoanele cu handicap au acces liber și egal la orice formă de educație, indiferent de vârstă, în conformitate cu tipul, gradul de handicap și nevoile educaționale ale acestora³. Persoanelor cu handicap li se asigură educația permanentă și formarea profesională de-a lungul întregii vieți. În România, așa cum este reglementat în Legea specială, persoana cu handicap sau, după caz, familia ori reprezentantul legal constituie principalul factor de decizie în alegerea formei și tipului de școlarizare, precum și a unității de învățământ.

Educația persoanelor cu handicap se realizează prin: unități de învățământ special; integrarea individuală în unități de învățământ de masă, inclusiv în unități cu predare în limbile minorităților naționale; grupe sau clase speciale compacte, integrate în unități preșcolare și școlare de masă; servicii educaționale prin cadrele didactice itinerante/de sprijin; școlarizare la domiciliu până la absolvirea studiilor liceale, dar nu mai târziu de împlinirea vârstei de 26 de ani, prin grija Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului; educația "la patul de spital", pe durata spitalizării – grupe sau clase din unități sanitare, în care sunt internați copiii, elevii și tinerii cu boli cronice sau cu boli care necesită perioade de spitalizare mai mari de 4 săptămâni; alternative educaționale.

În cadrul procesului de învățământ, indiferent de nivelul acestuia, persoanele cu handicap au dreptul la: servicii educaționale de sprijin; dotarea cu echipament tehnic adaptat tipului și gradului de handicap și utilizarea acestuia; adaptarea mobilierului din sălile de curs; manuale școlare și cursuri în format accesibil pentru elevii și studenții cu deficiențe de vedere; precum și utilizarea echipamentelor și softurilor asistive în susținerea examenelor de orice tip și nivel.

În vederea asigurării accesului persoanelor cu handicap în unitățile și instituțiile de învățământ, autoritățile publice au obligația să ia o serie de măsuri specifice, dintre care amintim:

³ Prevederi din Art. 56 din capitolul VII (Norme Metodologice din 2007) la data 15-feb-2010 pentru Art. 15, alin. (1) din capitolul II, secțiunea 2

să promoveze și să garanteze accesul la educație și formare profesională al persoanelor cu handicap; să asigure școlarizarea la domiciliu a persoanelor cu handicap nedepășabile pe durata perioadei de școlarizare obligatorie, precum și pregătirea școlară, indiferent de locul în care persoana cu handicap se află, inclusiv prin cadrele didactice de sprijin/itinerante; să asigure accesul la formele de educație permanentă, adaptându-le nevoilor educaționale ale persoanelor cu handicap; să sprijine pregătirea cadrelor didactice în vederea adaptării practicilor educaționale pentru elevii cu handicap din grupe sau clase de învățământ obișnuit; să asigure posibilitatea practicării unui sport de către orice persoană cu handicap, precum și pregătirea cadrelor didactice în vederea însușirii de către acestea a unor noțiuni medicale și tehnice specifice, precum și să asigure accesul în unitățile și instituțiile de învățământ.

Potrivit legislației din domeniul educației, învățământul special și special integrat este parte integrantă a sistemului național de învățământ românesc și oferă tuturor copiilor/elevilor/tinerilor programe educaționale adaptate nevoilor lor de dezvoltare. Învățământul special și special integrat reprezintă forme de instruire școlară diferențiate, adaptate și de asistență educațională, socială și medicală complexă, destinate persoanelor cu cerințe educaționale speciale.

Cerințe educative speciale reprezintă necesitățile educaționale suplimentare, complementare obiectivelor generale ale educației adaptate particularităților individuale și celor caracteristice unei anumite deficiențe sau tulburări/dificultăți de învățare, precum și o asistență complexă de tip medical, social etc.

În România, copiii cu cerințe educaționale speciale au acces la diferite forme de educație organizate fie școli speciale, fie în învățământul de masă. Copiii/elevii/tinerii cu dificultăți/tulburări de învățare, dificultăți de adaptare, de integrare, precum și cei cu deficiențe/dizabilități ușoare sau moderate pot fi înscriși în grupele/clasele integrate în învățământul de masă. Învățământul special și special integrat este organizat la toate nivelurile

învățământului preuniversitar, în funcție de tipul și gradul dizabilității, astfel: mentală, de auz, de văz, locomotorie, asociată.

Învățământul special și special integrat, organizat pentru persoanele cu cerințe educaționale speciale sau alte tipuri de cerințe educaționale se realizează gratuit, ca învățământ cu frecvență pentru toate nivelurile de învățământ, diferențiat, în funcție de tipul și gradul de deficiență. Învățământul special integrat se poate organiza în clase speciale și individual sau în grupe integrate în clase de masă. Efectivele formațiilor de studiu din învățământul special și special integrat sunt stabilite de Ministerul Educației, în funcție de tipul și gradul deficienței.

Evaluarea, asistența psihoeducațională, orientarea școlară și orientarea profesională a copiilor, a elevilor și a tinerilor cu cerințe educaționale speciale se realizează de către centrele județene de resurse și de asistență educațională (CJRAE), prin serviciile de evaluare și de orientare școlară și profesională, acordându-se prioritate integrării în învățământul de masă.

Educația copiilor cu cerințe educaționale speciale este organizată în grupe sau clase speciale și individual. Efectivele claselor din învățământul special sunt de 4-6 elevi pentru clasele care școlarizează elevi cu deficiențe grave, severe, profunde sau asociate, 8-12 elevi pentru clasele care școlarizează elevi cu deficiențe ușoare și moderate, iar efectivele grupelor/claselor integratoare este redus față de media efectivelor obișnuite, de regulă cu câte 2-3 copii/elevi pentru fiecare copil cu cerințe educaționale speciale. Copiii, elevii și tinerii cu cerințe educaționale speciale, integrați în învățământul de masă, beneficiază de suport educațional prin cadre didactice de sprijin/itinerante.

Copiii, elevii și tinerii cu cerințe educaționale speciale, integrați în învățământul de masă, beneficiază de suport educațional prin cadre didactice de sprijin și itinerante, de la caz la caz. Pentru cei cu boli cronice sau cu boli care necesită perioade de spitalizare mai mari de 4 săptămâni se organizează, după caz, grupe sau clase în cadrul unității sanitare în care aceștia sunt internați iar pentru cei care, din motive

medicale sau din cauza unei dizabilități, sunt nedeplasabili, se organizează școlarizare la domiciliu, pe o perioadă determinată.

De asemenea, legea educației reglementează faptul că, în situațiile în care, în funcție de evoluția copilului, se pot face propuneri de reorientare dinspre școala specială spre școala de masă și invers.

Propunerea de reorientare se face de către cadrul didactic care a lucrat cu copilul în cauză sau de către părinții copilului/tutorele legal instituit și de către psihologul școlar. Decizia de reorientare se ia de către comisia de expertiză din cadrul CJRAE, cu acordul familiei sau al susținătorului legal.

Raportul relației socializare, integrare, incluziune are în vedere, pe de o parte, implicațiile practice și teoretice referitoare la organizarea și funcționarea sistemului de educație specială, precum și pregătirea copiilor pentru integrarea și incluziunea în activitățile profesionale și în colectivitățile sociale.

Responsabilitatea în domeniul educației speciale revine Ministerului Educației și, începând cu anul 2000, politica Guvernului României în domeniul educației speciale a copiilor/elevilor cu deficiențe s-a axat pe câteva direcții de acțiune prioritare: debutul școlar al tuturor copiilor în școala de masă cea mai apropiată de domiciliul copilului; menținerea copiilor/elevilor în școala de masă prin acordarea serviciilor educaționale, a terapiilor logopedice și consiliere psihopedagogică celor care prezintă dificultăți de învățare, de adaptare, de integrare sau care au abateri comportamentale; transferul în școala de masă a elevilor din școala specială care nu fac obiectul acestui tip de învățământ sau a aceluia care, fie că au avut un diagnostic greșit, fie că prezintă un progres evident în urma activității de educație; orientarea către școlile speciale numai în cazul în care elevul nu poate să se integreze în colectivul clasei din școala de masă, pentru ca și acești elevi să beneficieze de educație, precum și transformarea unităților de învățământ special în centre școlare pentru educație incluzivă.

Planul de acțiune privind implementarea Strategiei naționale pentru protecția, integrarea și incluziunea socială a persoanelor cu handicap

în perioada 2006-2013, „Șanse egale pentru persoanele cu handicap – către o societate fără discriminări”, definește, pentru atingerea obiectivului specific *Sprijin timpuriu efectiv (inclusiv prin dezvoltarea sistemului educațional de la vârsta timpurie corelată cu nevoile identificate în vederea creșterii gradului de incluziune socială)* din cadrul obiectivului general *Creșterea gradului de ocupare a forței de muncă pentru persoanele cu handicap*, următoarele măsuri:

- ✓ Asigurarea școlarizării și a profesionalizării tuturor persoanelor cu handicap, indiferent de locul în care acestea se află, respectând nevoile individuale de dezvoltare;
- ✓ Adaptarea instrumentelor specific educației la nevoile individuale ale persoanei cu handicap;
- ✓ Elaborarea unui curriculum pentru persoanele cu handicap grav și asociat;
- ✓ Adaptarea programei școlare la nevoile copiilor/tinerilor cu handicap;
- ✓ Asigurarea școlarizării la domiciliu persoanelor cu handicap nedeplasabile pe durata perioadei de școlarizare obligatorie;
- ✓ Organizarea diferențiată a examenelor din cadrul procesului de învățământ pentru persoanele cu handicap;
- ✓ Introducerea în curricula tuturor formelor de învățământ a informațiilor referitoare la problematica handicapului;
- ✓ Realizarea de programe de instruire privind problematica handicapului pentru toate cadrele didactice;
- ✓ Accentuarea importanței evaluării abilităților și, mai ales, a abilităților socio-profesionale ale persoanelor cu handicap;
- ✓ Realizarea, diversificarea, susținerea financiară a programelor privind orientarea și reconversia profesională a persoanelor cu handicap;
- ✓ Corelarea pregătirii profesionale a persoanelor cu handicap cu cerințele pieței muncii;
- ✓ Asigurarea materialelor didactice adaptate necesare diversității tipurilor de handicap, introducerea noilor tehnologii;

- ✓ Susținerea programelor care au ca obiectiv dezvoltarea abilităților persoanelor cu handicap, indiferent de vârsta acestora.

Pentru îndeplinirea obiectivului specific *Îmbunătățirea sistemului educațional și de formare profesională*, același document stabilește ca măsuri:

- ✓ Promovarea accesului la educație și formare profesională a persoanelor cu handicap, indiferent de gradul și tipul de handicap;
- ✓ Promovarea conceptului potrivit căruia persoana cu handicap încadrată în muncă reprezintă o valoare adăugată pentru societate și, în special, pentru comunitatea căreia îi aparține;
- ✓ Crearea condițiilor și a serviciilor necesare pentru ca persoana cu handicap să poată alege forma de conversie sau reconversie profesională și locul de muncă, în conformitate cu potențialul ei funcțional;
- ✓ Desfășurarea de programe, în colaborare sau parteneriat cu persoanele juridice, publice sau private, instituțiile de cult recunoscute de lege, având ca obiectiv crearea de oportunități pentru dezvoltarea abilităților persoanelor cu handicap;
- ✓ Asigurarea de acces egal al persoanelor cu handicap la oportunitățile de formare și promovare la locul de muncă.

În Raportul Secretarului General ONU cu privire la Starea aplicării Convenției privind drepturile copilului, Comitetul a identificat nevoia de acțiune pentru a *încheia segregarea în educație*, și a recomandat consistent *dezvoltarea sistemelor educaționale incluzive*, accentuând faptul că **educația incluzivă este un obiectiv major pentru educația copiilor cu dizabilități**.

Incluziunea cuprinde principiul ca școlile să primească toți copiii, indiferent de condiția lor fizică, intelectuală, socială, emoțională, lingvistică etc. și, de asemenea, să se adapteze și să răspundă nevoilor acestora. Aceasta presupune acțiune concertată, în tot sistemul educațional, inclusiv în ce privește legislația;

colaborarea interministerială; sistemele adecvate de finanțare; instruirea profesorilor de sprijin; metode de *predare incluzivă*, promovarea respectului pentru diversitate, nondiscriminarea în școli; analiza și adaptarea curriculară, a resurselor pentru predare în clase; sprijin individualizat adecvat; respectul pentru copil, ca să învețe în limbajul mimico-gestual și prin toate formele adecvate de comunicare.

Raportul Mondial privind Dizabilitatea, elaborat de Organizația Mondială a Sănătății în 2010, cuprinde o serie de concluzii cu privire a educația persoanelor cu dizabilități. În acest sens se remarcă faptul că copiii cu dizabilități încep educația mai târziu și au o probabilitate mai mică de a continua cursurile școlare, deși ar trebui să aibă acces egal la o educație de calitate, deoarece educația este indispensabilă formării capitalului uman și participării persoanelor cu dizabilități la viața economică și socială. Totodată, se subliniază că școlile incluzive reprezintă o alternativă mai eficientă decât școlile speciale și totodată se evită izolarea copiilor cu dizabilități față de familie și comunitate. Diverse tipuri de bariere, legate de politicile educaționale, organizarea sistemului și a serviciilor, limitează accesul copiilor cu dizabilități la sistemul general de învățământ.

Pornind de la acestea, Raportul atrage atenția asupra faptului că sunt necesare modificări atât la nivelul întregului sistem, cât și la nivelul fiecărei școli, pentru a asigura accesul egal al copiilor cu dizabilități la educație. Se recomandă ca un număr mare de factori de decizie (politicieni, administratori școlari, profesori, familii, copii cu și fără dizabilități) să contribuie la îmbunătățirea oportunităților educaționale pentru copiii cu dizabilități prin **formularea unor politici clare și actualizarea datelor și a informațiilor existente**. În acest sens se are în vedere dezvoltarea unei politici naționale clare în privința includerii copiilor cu dizabilități în educație, care să fie susținută de cadrul legal necesar, instituțiile și resursele adecvate; identificarea nevoilor necesare, astfel încât să se asigure resursele adecvate; stabilirea unor sisteme de monitorizare și evaluare, deoarece este necesară realizarea de studii în privința costurilor și eficienței educației incluzive; precum și diseminarea informației

legate de modurile de realizare a educației incluzive către politicieni, educatori și familii.

De asemenea se recomandă **adoptarea de strategii pentru promovarea incluziunii**. Acestea trebuie să aibă în vedere punerea accentului pe educarea copiilor cu dizabilități în cadrul sistemului general de învățământ, pe cât posibil și evitarea construirii de școli speciale, dacă acestea nu există în zonă, și folosirea resurselor pentru a încuraja încadrarea copiilor în școlile de masă. Totodată este importantă asigurarea unei infrastructuri educaționale incluzive, prin impunerea normelor de accesibilitate; conștientizarea în rândul profesorilor a datoriei pe care aceștia o au față de toți copiii și specializarea acestora pentru a preda copiilor cu dizabilități; încurajarea profesorilor și a școlilor să renunțe la un model unic și să adopte strategii mai flexibile care să satisfacă nevoile diverselor categorii de elevi precum și clarificarea și reconsiderarea politicilor referitoare la evaluarea, clasificarea și plasarea elevilor astfel încât să ia în considerare natura interactivă a dizabilității, să nu stigmatizeze elevii și să nu dezavantajeze copiii cu dizabilități.

Se recomandă **asigurarea de servicii specializate**, dacă este necesar, prin: creșterea investițiilor în infrastructura și personalul din școli pentru ca acei copii identificați ca având nevoi educaționale să beneficieze de sprijinul necesar; asigurarea de terapii specializate (terapie ocupațională, fizioterapie, logopedie) pentru elevii cu dizabilități moderate sau accentuate precum și introducerea profesorilor asistenți, care să ofere sprijin copiilor cu dizabilități, însă fără ca aceștia să fie izolați din grup.

În ceea ce privește **alte tipuri de suport** raportul recomandă implicarea părinților și membrilor familiei, care să decidă, împreună cu părinții, asupra nevoilor educaționale ale copilului. Aceasta stimulează foarte mult copiii, iar costurile sunt minime. Un rol important îl au și implicarea comunității în activități legate de educația copiilor cu dizabilități; dezvoltarea relațiilor între serviciile educaționale și reabilitarea bazată pe comunitate precum și încurajarea adulților cu dizabilități și a organizațiilor persoanelor cu dizabilități să se

implice în promovarea accesului la educație al copiilor cu dizabilități;

Sistemul învățământului special oferă servicii educaționale care corespund nevoilor de dezvoltare și posibilităților de adaptare și învățare ale copiilor. Sistemul devine zi de zi tot mai deschis. Copiii cu deficiențe au acces în școlile publice și pot beneficia de servicii de sprijin care să le faciliteze acest tip de integrare. Reforma sistemului educației speciale este cu atât mai amplă cu cât aceasta trebuie să includă atât principiile noi abordate de școlile obișnuite, cât și principiile noi dezvoltate de educația specială din lume.⁴

În România, deși dreptul la educație a tuturor copiilor și al persoanelor cu dizabilități recunoscut în *Constituție* și în *Legea educației*, acesta nu are încă aplicabilitate totală în practică. Practic, situațiile determinate de dizabilitate fac ca elevii și tinerii cu diferite limitări de participare (atât la școală cât și la programele educative) să fie excluși prin imposibilitatea de a răspunde cerințelor lor. Deocamdată școala nu răspunde nevoilor elevilor, ci elevii trebuie să fi e aplecați de a face față cerințelor exprimate de școală.

Încă există copii care sunt „invizibili”, nu sunt luați în evidență și nu beneficiază de niciun serviciu educațional. Există tineri care nu sunt integrați în nicio structură de sprijin educațional, neavând astfel posibilitatea integrării profesionale.

Educația presupune și schimbări în modul de percepere a situației persoanelor cu dizabilități și în acceptarea lor ca persoane cu drepturi egale. Pentru a se realiza schimbarea de percepții încă este nevoie de campanii de presă de calitate care să promoveze valorile societății incluzive și valoarea fiecărui individ.

O școală pentru toți este încă un deziderat, un vis firesc, dar și necesar. O școală perfectă, care să-i primească pe toți și să valorizeze potențialul fiecăruia este încă un model pedagogic departe de realitatea socială în care trăim. Fiecare pas în acest demers ne apropie de o lume mai tolerantă și mai deschisă, de o lume incluzivă.

⁴OECD (2007), *Education Policies for Students at Risk and those with Disabilities in South Eastern Europe*.